

МАЛІКОВА О. В.

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

ВІДТВОРЕННЯ КОНЦЕПТУ *CHRISTIAN HOPE* В ХРИСТІЯНСЬКОМУ ТЕОЛОГІЧНОМУ ДИСКУРСІ

(на матеріалі англійської мови)

Дана стаття присвячена дослідженню особливостей вербалізації релігійно-культурного концепта *CHRISTIAN HOPE* в англійському християнському теологічному дискурсі із залученням лінгвокогнітивного та лінгвокультурного підходів до його аналізу та інтерпретації.

Ключові слова: концепт *CHRISTIAN HOPE*, християнський теологічний дискурс

Данная статья посвящена исследованию особенности вербализации культурно-религиозного концепта *CHRISTIAN HOPE* в англоязычном христианском теологическом дискурсе с применением лингвокогнитивного и лингвокультурного подходов к его анализу и интерпретации

Ключевые слова: концепт *CHRISTIAN HOPE*, христианский теологический дискурс

The article deals with verbalization of the concept *CHRISTIAN HOPE* in christian theological discourse, using cognitive and cultural analysis.

Key words: concept *CHRISTIAN HOPE*, theological discourse

Метою даної роботи, яка входить у цикл сучасних когнітивних досліджень, є дослідити особливості вербалізації одного з ключових концептів системи цінностей християнської лінгвокультури *CHRISTIAN HOPE* в англійському теологічному дискурсі з огляду на проблеми співвідношення мови і культури, цінностей християнської етики і моралі. **Об'єктом** дослідження є культурно-релігійний концепт *CHRISTIAN HOPE*, а **предметом** мовні засоби репрезентації даного концепту в християнському теологічному дискурсі. **Актуальність** даної роботи зумовлено потребою вивчення фонових знань і культурних асоціацій, які детермінують особливості християнського світогляду, необхідністю лінгвокогнітивного осмислення одного з ключових концептів християнської лінгвокультури та дослідження засобів його реалізації в межах наукової парадигми сучасного мовознавства. **Новизна** роботи полягає у використанні системно-мовного матеріалу про концепт *HOPE* для аналізу особливостей мовної репрезентації концепту *CHRISTIAN HOPE* у теологічному дискурсі християнської лінгвокультури. Даний концепт – один із провідних концептів християнського дискурсу, який визначає не лише суто догматичні особливості тієї чи іншої християнської конфесії, а й християнську лінгвокультуру в цілому. Дослідження даного концепту інтегрується у сучасну наукову парадигму,

яка звертає увагу фахівців до проблем ментальності та духовних цінностей і в цілому може бути названа когнітивною: Кубрякова, 1994; Берестнев, 1997; Касевич, 1998. Увага мовознавців зосереджена на ментальній репрезентації мовних явищ, а також на визнанні фактору впливу культури на мовну особистість. Тож, сучасне мовознавство вивчає не лише мовні форми і розумово-мовленнєву діяльність людини, а й втілене в мовних одиницях і категоріях світосприйняття й світогляд носія мови. Як зазначає О.С. Кубрякова, мовознавець має будувати припущення про те, які системи власно лінгвістичних форм стоять за розумово-мовленнєвою діяльністю людини, а також про те, які мовні вирази, категорії, одиниці пов'язані зі світосприйняттям й як вони відображають процес пізнання [1: 37].

Новий ракурс дослідження дискурсу дозволяє вивчати проблеми концептуалізації, категоризації, розвитку і функціонування мовної свідомості людини, що відображає картину світу людини. Картина світу не є дзеркальним відображенням світу, а його певною інтерпретацією, тобто це ‘не картина, що відображає світ, а світ, що сприймається, як картина’ [2:103]. Особливо актуальним на сьогодні є дослідження концептуальних та мовних засобів відбиття реальності в свідомості людини, що полягає в сприйнятті цієї реальності крізь призму культурно-релігійних традицій.

Християнський теологічний дискурс, дискурс Богослов'я і Богочення, який розвиває і виражає зміст християнської віри, яка сповідується Церквою. Богослов'я – це система релігійно-догматичних доказів і обґрунтування надприродних, “абсолютних” істин, що впливають з необмеженої, надчасової природи Бога. Система християнської теології об'єднує комплекс дисциплін, кожна з яких висвітлює різні сторони християнського віровчення, має своє цільове призначення. Предметом теології є тлумачення Священного Письма, церковних канонів, розробка та формулювання понять і положень, осмислення літургійної практики, норм моральності, релігійне мистецтво тощо. Розрізняють догматичне, основне, порівняльне, моральне та пастирське богослов'я, що знаходить мовно-комунікативне вираження у відповідних різновидах християнського теологічного дискурсу. Але теологія, за словами о. Серафіма Роуза, – це не система аргументів, критичних зауважень та доказів; це перш за все слово людини про Бога у відповідності з православним вченням, відкритим людям самим Богом. Тому першочерговим завданням теології є надихати, зігрівати серце, підносити людину над повсякденними речами з метою відкрити і показати

Божественний початок і кінець всіх речей і надати силу та мужність на боротьбу за право бути з Богом. Християнський теологічний дискурс можна розглядати, з одного боку, як реалію християнської лінгвокультури, а з іншого, як лінгвокультурну єдність, усередині якої відбувається різноплановий діалог дискурсів. Християнська лінгвокультура – це своєрідний дискурс, який складається із множини різноманітних дискурсів – цілісних і транстекстових, неоднакових за своєю природою та матеріальним вираженням [3:225].

Концепт CHRISTIAN HOPE володіє складною структурою, яка представлена мотивуючими, поняттєвими та образними ознаками, об'єктивація яких відображає прототипові засоби опису фрагментів внутрішнього світу християнина. Слід згадати, що даний культурно-релігійний концепт є однією з трьох концептуальних домінант, що пронизують християнський теологічний дискурс на семантичному, лексичному, асоціативному, системно-мовному й текстовому рівнях.

Аналіз системно-мовного матеріалу дозволив виділити ядерні компоненти для всіх лексем, що об'єктивують даний концепт і утворюють єдине семантичне поле. Ядро семантико-когнітивного поля концепту HOPE у світському й християнському теологічному дискурсах становлять одиниці *hope* і *hopeful*, оскільки вони присутні в словотворчому гнізді, як у біблійному, так і в загальнономовному словниках. Загальнономовні словники сучасної англійської мови пропонують досить розгалужене словотворче гніздо лексеми *hope*. Так, за даними NARCT концепт *hope* об'єктивується наступними одиницями: *hope*, *hopes*, *hopefulness*, *hopeful*, *hopelessness*, *hopeless*. Тезаурусний словник MWT включає в гніздо лексеми *hope* такі деривати, як *hope*, *hopeful*, *hoping*, *hopeless*, *hoper*. Аналіз даних тлумачних словників дає уяву про семантичну структуру базової лексеми-репрезентанта концепту HOPE в англійській мові. Словник ODB визначає такі одиниці в семному складі лексеми *hope*, як: 1) dependence on the faithfulness to God; 2) Christians must be strong in hope. Словник HCBД наводить наступні дефініції лексеми *hope*: 1) trustful expectation, particularly with reference to the fulfillment of God's promises; 2) anticipation of a favorable outcome under God's guidance; 3) confidence that what God has done for us in the past guarantees our participation in what God will do in the future; 4) God is the ultimate ground and object of hope; 5) hope centers on the second coming of Christ; 6) Christian hope is the gift of God. Отже, на основі словникових значень лексеми *hope*, які представлені в різноманітних лексикографічних джерелах, у концепта HOPE можна виділити наступні

поняттєві ознаки: “faith”, “wish”, “await”, “reliance”, “chance/opportunity”, “subject of desire”.

Найбільш значущими в структурі концепту HOPE виявляються образні ознаки, реалізація яких відбувається за допомогою концептуальних метафор. Тому у даному дослідженні певна увага приділена виділенню концептуальних метафор на основі лінгвокогнітивного аналізу теологічного дискурсу із залученням методу аналогового осмислення і узагальнення.

Дискурс догматичного богослов'я християнської лінгвокультури надає систематичне викладення догматів християнського віровчення, розкриває зміст основних віроповчальних істин, догматів, що приймаються церквою. Прикладом такого дискурсу є супровідна стаття (*weekly-theme features*) Д-ра Дж. Карея до щотижневого читання уривку з Біблії, що міститься у книзі “*A year with the Bible*”, яка призначена для того, щоб допомогти читачеві регулярно читати і розуміти Біблію протягом року. Написана у формі путівника, книга містить коментарі, які розтлумачують богословську сутність наведених біблійних уривків. Особливу увагу автори приділяють поясненню стрижневих для християнського віровчення понять: любов, віра, надія, справедливість страждання каяття тощо, яким присвячені окремі супровідні статті. Наступні приклади дібрані зі статті, присвяченої тлумаченню поняття християнської надії у ракурсі Священного Писання. У даній статті можна виділити низку логічно пов'язаних фрагментів, кожний з яких містить провідну думку, яка висвітлює той чи інший аспект поняття, що тлумачиться.

Автор починає статтю “*The Christian Hope*”, наголошуючи на відмінності звичайної надії від надії біблійної, християнської: “*I hope so*” often signifies wishful thinking, uncertainty or vague optimism. Biblical hope is quite different. It is founded on the character of God and has the ring of confident expectation. It is the exact opposite of hopelessness [5:366]. З метою підкреслити різницю між звичайною і християнською надією, основою якої є сподівання на Бога, автор використовує прийом протиставлення на лексичному і синтаксичному рівні: *uncertainty/vague optimism Vs confident expectation*. Якісні прикметники з оцінною семантикою (*vague, confident*), які входять до складу атрибутивних словосполучень виступають у ролі інтенсифікаторів семантичного значення іменників, а кількісні прислівники високого ступеню (*adverbs of high degree*): *quite, exact* інтенсифікують семантичне значення якісних прикметників, що підвищує іллокутивну силу цілого висловлювання, підсилюючи контраст між

поняттями, які протиставляються. Концептуальні метафори: – CHRISTIAN HOPE: CHRISTIAN HOPE IS THE RING OF CONFIDENT EXPECTATION; CHRISTIAN HOPE IS THE EXACT OPPOSITE OF HOPELESSNESS – розкривають богословську суть культурно-релігійного концепту, підтверджуючи думку богослова про те, що християнська надія є повною протилежністю безнадійності або відчаю, а також що християнська надія на відміну від звичайної, яка є непевною, відрізняється впевненістю в отриманні очікуваного, оскільки звернена до Бога. Слово *ring* у значенні коло, яке входить до складу концептуальної метафори символізує безкінечність, оскільки коло не має ні початку ні кінця, що асоціюється з вічністю та вічним і незмінним Богом. Тож, щире покладання надії на вічного Бога надихає християнина і надає впевненості в тому, що його сподівання не є марними і не залишаться без відповіді.

У наступному уривку автор, використовуючи тактику наведення прикладів на підтвердження попередньої думки, згадує пророка Ієремію, який мав не лише віру, а й щире довіру до Бога і покладал міцне сподівання на те, що в решті решт Бог все влаштує добре: *“Jeremiah bought a field on which was encamped the Babylonian army which was invading his country. His action is typical. “Destruction cannot be God’s last word”, he is saying. “He will be true to His nature and His promises — in the end. One day life will begin again.” God is very much a God of promises. [5:366].* Роздуми про вчинок і щирі сподівання пророка Ієремії на милосердя Боже, наводять автора на переконливу думку про те, що Бог є Богом сподівань, який виконує свої обіцяння: *God is **very much** a God of promises.* Прислівникове словосполучення *very much*, до складу якого входять якісні прислівники, що виражають вищий ступінь оцінки, виступає інтенсифікатором іллокутивної сили висловлювання і свідчить про переконання автора і істинності висловленої думки. Наведений уривок виконує і дидактичну, повчальну функцію. Згадуючи біблійні приклади, автор вказує на важливість не лише вірити в Бога, але і довіряти, мати щире довіру і покладати сподівання на Божий промисел. Міцна довіра до Бога, Його турботу про людину заснована на любові до Бога, оскільки, як правило, люди довіряють лише тому, кого люблять і шанують. Залежність надії від віри підтверджують і данні словника (ПЦСС), де віра визначається як довіра або віра, яка з’єднана зі сподіванням, за виразом Сіраха – *“вера надежды”*, тобто безсумнівне сподівання і очікування допомоги від Бога. Наявність причинно-наслідкового зв’язку між спорідненими концептами ВІРА, НАДІЯ, ЛЮБОВ: без віри немає надії, а без надії немає любові і

навпаки, дає можливість зробити висновок про те, що поняттєвими компонентами концепту CHRISTIAN HOPE є *faith, trust, love*.

У наступному уривку провідною є думка про те, що покладання сподівання на Бога перетворює життя людини на подорож, яка не є безглуздим блуканням, але цілеспрямованим рухом у майбутнє життя у Царстві Божому: *Hope turns life into journey. It is **not a recurring cycle** but a **movement forwards** into the future which God has in store. Mere optimism produces false, cheap hopes: “Zion will never fall”; “The temple can never be destroyed”; The prophets lashed out at this kind of easy prediction. They set their hopes on the covenant love of God and looked beyond disaster to the fulfilment of his promises...their confidence issued in beautiful and haunting visions of an ideal king, a new earth, a reign of justice and peace [5:366]. Використовуючи прийом контрадикторного протиставлення, риторичний ефект якого підсилюється заперечною часткою *not*, автор протиставляє життя спустошене, позбавлене віри в Бога, довіри Богу і сподівання на Бога, яке перетворюється на безцільний коловорот подій, які повторюються, життю сповненому високого смислу, яке є відгуком людини на покликання Бога стати на шлях духовного вдосконалення, освячення і спасіння, який веде у майбутнє Царство Боже. Розвиток авторської думки продовжує теза про хибність сподівань, заснованих на «чистому» оптимізмі. На підтвердження цієї тези автор згадує ставлення пророків, які обирали за основу своїх сподівань завіт любові Бога і людини і суворо критикували передбачення засновані на власних бажаннях. Автор наголошує, що саме це підтримувало їх віру у здійснення того, що було обіцяно Богом, і надихало рухатися уперед, незважаючи на перешкоди і страждання.*

Провідною думкою наступного уривку є те, що для християн всі сподівання і обіцянки Бога знаходять своє втілення у особистості Боголюдини Ісусі Христі: *“Christ is our hope”, Paul writes, and John looks forward to a day when the people of God will see Jesus as He is and be like Him. They will live of the age to come, in the presence of God. They will know perfect peace and security under the rule of the King of kings. A new heaven and earth will signal the end of sin, suffering and death. God will be all in all.* [7:366]. Базова концептуальна метафора даного уривку – CHRISTIAN HOPE IS CHRIST – висвітлює ядерну складову даного концепту – особистість Боголюдини Ісуса Христа, на яку християни покладають свої щирі сподівання. Заключний фрагмент статті підсумовує висловлені автором міркування, висвітлюючи особливості світогляду і образу життя християн, які не впадають у відчай, не бояться смерті, оскільки покладають

сподівання на Христа Спасителя: *Those who live by the Christian hope need not be shaken by every latest fad; their lives have direction and purpose built in. They work to change what is **because** they measure it by what will be. They need not be anxious or fear death, since hope is anchor. They know that nothing done for Christ is wasted, so they do not easily fall prey to despair when they seem to be getting nowhere. They sit loose to this world and its values **because** it is not their ultimate home. And, **perhaps most importantly**, they strive to live lives of which they will not need to be ashamed when Jesus comes [5:367].* Наведений уривок пронизаний каузативними зв'язками, що надає аргументативного характеру тезам, які висуває автор і сприяє їх переконливості. Використання синтаксичного повтору підвищує експресивність цілого уривку. Базова концептуальна метафора даного уривку – CHRISTIAN HOPE IS ANCHOR – висвітлює таку складову даного концепту як *rest, hermit, security, safe*. Отже, “якір порятунку” є символом надії у християнській картині світу: the **anchor** is a very early Christian symbol that has been found in the catacombs. It brings together the cross and the various nautical Christian symbols (fish, boat, dolphin), and it symbolizes **Christian hope** in Christ.[4] Цей факт підтверджує і біблійна цитата: “*We have this hope as an anchor for the soul, firm and secure*” [Hebrews 6:17].

Отже, проведене дослідження дало можливість виділити поняттєві і образні ознаки концепту CHRISTIAN HOPE на основі аналізу системно-мовного матеріалу словників та розгляду особливостей мовної репрезентації даного концепту у християнському теологічному дискурсі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кубрякова Е. С. Начальные этапы становления когнитивизма: лингвистика – психология – когнитивная наука / Елена Самойловна Кубрякова // Вопросы языкознания. – 1994. – № 4. – С. 34-47.
2. Маслова В.А. Когнитивная лингвистика: учебное пособие для студентов высших учебных заведений / Валентина Авраамовна Маслова. – Минск: ТетраСистемс, 2008. – 270с.
3. Казнина Е.Б. Концепт вера в диалогическом христианском дискурсе: дисс. ... канд..филол.наук: 10.02.01 / Елена Борисовна Казнина. – М., 2004. – 249с. 4.Christianity Symbols [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://www.religionfacts.com/Christianity symbols/anchor](http://www.religionfacts.com/Christianity%20symbols/anchor)

ДЖЕРЕЛА ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ:

5. Carey G. A year with the Bible / George Carey, David Day. – A Lion Book Oxford-Batavia-Sydney. – 1991 – 371p.

СПИСОК ЛЕКСИКОГРАФІЧНИХ ДЖЕРЕЛ:

6. ODB 2004 – Oxford Dictionary of the Bible. Browning W.R.F. Oxford University Press. – 2004. –1007p. 7. NARCT – The New American Roget's College Thesaurus in Dictionary Form. – Published by the Penguin Group, –1978. –1020p.8. HCBDB – Holman Concise Bible Dictionary. Broadman & Holman Publishers. –1040p. Nashville, Tennessee, 2001. –1023p. 9.Harlow, –2004. –1017p. 12. ПССС – Полный Церковно-Славянский Словарь / сост. протоиерей Г. Дьяченко.– М.: Отчий дом, –2002. –747с.